

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 augusztus Ról-ról

Csengery Kristóf: Vagy-vagy helyett is-is (Richard Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok – Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2013. június 8. Rendező: Michael Schulz, karmester: Fischer Ádám.)

A Wagner Napok lassan az életmű végére ér. Nyolc év nyár eleji fesztiváljain, a Művészetek Palotájában egy opera híján színre került a teljes „Bayreuthi Tíz” – az oeuvre érett része, figyelmen kívül hagyva a három korai kísérletet (*A tündérek; Szerelmi tilalom; Rienzi*). Láthatta a közönség a *Parsifal*, *A nibelung gyűrűje* (*A Rajna kincse; A walkür; Siegfried; Az istenek alkonya*), a *Trisztán és Izolda*, a *Lohengrin*, a *Tannhäuser* és legutóbb *A nürnbergi mesterdalnokok* előadását. Az egyetlen művet, amely a Komor Marcell utcai szériából kimaradt, *A bolygó hollandit* idén februárban bemutatta a Magyar Állami Operaház. Reméljük azonban, hogy a kérdéssé átalakított madáchi állításra – *Be van fejezve a nagy mű, igen? – Fischer Ádám*, a Wagner Napok *spiritus rectora* egyértelmű *nemmel* felel. Nincs befejezve, nem is lehet befejezni, folytassuk tovább, hiszen Bayreuthban sem gondolták soha, hogy bármi is „be volna fejezve” – a remekművekkel való együttélést (szerencsére) nem lehet befejezni, azoknak legfőbb tulajdonságuk, hogy újra és újra vissza kell térni hozzájuk, rágódni kell rajtuk, tovább kell gondolni őket. A továbbgondolás legfőbb közösségi módja pedig az új interpretáció. Legyen idővel új *Parsifal*, új *Ring*, új *Trisztán*, új *Lohengrin*, új *Tannhäuser* – pár év múlva örömeinkre azon vitatkozhatunk, hogy ennek vagy annak a darabnak a régi vagy az új színrevitele volt-e izgalmasabb.

A nürnbergi mesterdalnokok (1868) sok szempontból problematikus mű. Először is, bár „vígopera” (a szót *cum grano salis* kell értelmezni, hiszen a műfaj Wagnernél korántsem ugyanazt jelenti, mint Rossininél vagy Donizettinél, s bár a *Meistersingerben* olykor valóban lehet nevetni, azért ez a mű is komoly gondolati tartalmakat hordoz), mégis ez az egyik legsúlyosabb mű az életműben, kilóra legalábbis mindenképpen az, hiszen ez a teljes wagneri termés leghosszabb opusa a maga tisztán négy és egynegyed órás játékidéjével. Ha rád esik, agyonnyom. Másodsor: tartalom és utóélet a wagneri oeuvre-nek leginkább e darabja esetében alkalmas arra, hogy a művet – igaztalanul, de hatásosan – kompromittálja. Ami a tartalmat illeti: a *Mesterdalnokok*ban nagyon erőteljes hangsúllyal esik szó *német* művészetről, *német* mesterekről, *német* népről és – jaj, istenem – a *Birodalomról*, (igaz, utóbbi, mint „*das heil’ge röm’sche Reich*” említetik). Az utóéletéről most csak ennyit: az előbbiekkal magyarázható módon ez lett Hitler kedvenc operája. Mindez rossz ajánlólevél, főleg azok számára, akik hajlamosak történetietlenül gondolkodni. A XIX. században, a németiség szétagoltságának

hosszú történelmi korszakát (fejedelemségek) követően a nagy, egységes nemzetbe tömörülés a romantika korának korszerű, emelt fővel vállalható, tiszta és nemes gondolata, mely a németségen kívül Európa-szerte a legkülönbélebb népek számára válik ez idő tájt aktuálissá. A nacionalizmus a XIX. században még progresszív gondolat, nem ugyanazt jelenti, mint mondjuk az első világháború után. Wagnernek nincs szüksége arra, hogy e tekintetben „mosdassuk” őt: szépítés nélkül állítható, hogy mindaz, amit a Mesterdalnokok a németsegről mond, mentes a lélek és elme bűnétől. Csak nem kell igaztalanul visszavetíteni rá azt, ami sok évtizeddel később esett meg a történelemben. Ugyanez a helyzet a hitleri *kedvenc mű* státusával is: hát tehet erről szegény *Mesterdalnokok*? Beethovent, Bachot is szerette Hitler. Bélyegezzük meg őket ezért?

A harmadik problematikus mozzanat kedvéért érdemes új bekezdést nyitni, ez ugyanis már elvezet az ideai bemutatóhoz. Arról van szó, hogy a mű egyfelől esztétikailag hagyomány és újítás konfliktusát tárgyalja (Walther von Stolzing ifjú frank lovag az újító, az Eduard Hanslick zeneesztétáról gyilkos gúnnyal mintázott Sixtus Beckmesser városi írnok a „rossz kritikus”, a hagyományok vaskalapos védelmezője, Hans Sachs költő-suszter pedig a hagyományokhoz hű, de az újítás értékeit is meglátó és pártfogásába vevő mester, a nyitott gondolkodású művész, aki tézis és antitézis között a szintézis lehetőségére mutat rá), másfelől a műben található sok veretesség, régiesség viszonylag nehezen enged érvényesülni másfajta rendezést, mint a hagyományos pszichológiai realizmust. Ennek az ábrázolásmódnak a Müpa környezete, architektúrája, sőt nyolcévi működés után már talán azt is megkockáztathatjuk, az itteni *genius loci* eléggé ellentmond. A Művészetek Palotája kétszeresen is – színházi értelemben és zeneileg egyaránt – nagyszerű *Mesterdalnokok*-produkciója a maga rendezői koncepciójában szellemesen és mély értelműen egyesíti a modern színház és a hagyomány elemeit, s a kettő keverésével hoz létre érvényes és élvezetes harmadik minőséget, ezzel mintegy elvágva a gordiuszi csomót.

A produkció azzal kezdődik, hogy a szabályos sorban, székeken, kottatartók előtt helyet foglaló énekesekkel az „estélyi ruhás koncertelőadás” ideálját parodizálja (jelmez: *Renée Listerdal*), később azonban a jelzésszerű díszletekkel, a színpad hátterét kitöltve, Dürertől Boschig minden felvonásban a német képzőművészet más-más mesterére hivatkozó „szárnyas oltárral”, a szereplőket körülvevő tárgyi világ viszonylag hű megidézésével (díszlet: *Dirk Becker*), vagyis a „hagyományos színház” előtt is tiszteletkört lerovó realizmussal konfrontálja – vagy inkább ötvözi – a „rendezői színház” számtalan formabontó ötletét a különféle szereplők kezében hol imakönyvként, hol kottaként, hol a mesterdal szabálykönyvként megjelenő *Mesterdalnokok*-zongorakivonattól a zenekarral és a közönséggel kommunikáló Beckmesser kiszólásain át a verekedésjelenet mesteri átfordulásáig „lassított felvételbe”. Termékeny és gondolatgazdag eklektika, mely egyfelől harmóniába hozza a művet és az előadás helyszínét, másfelől maga is esztétikai választ, ha úgy tetszik, állásfoglalást mellékel a darab fő kérdésköréhez Régi és Új konfliktusáról. Íme, a rendező *Michael Schulz* posztmodern véleménye: nem kell döntenünk hagyomány és újítás között. A 2013-as budapesti *Mesterdalnokok* a maga színpadi megoldásaival azt sugallja, ami a műben Wagnernek is legfőbb mondandója: a két princípium csak együtt adhat harmonikus művészetfelfogást. Vagy-vagy helyett is-is.

A *Mesterdalnokok*-bemutató egyik nagy öröme kétségkívül az erős, invenciózus, szuverén rendezés volt, a maga műre reflektáló és műből fakadó válaszával. Másik nagy örömnek nevezhetem a pazar vokális kivitel, amely kis és nagy szerepeket egyként pompásan megformáló művészek sokaságával kényeztette a közönséget. A kritikus hamarjában azt sem tudja, kivel kezdje, hiszen egyszerre szeretne dicsérni mindenkit. De aztán persze mégis rájön, kit említsen elsőként: nem a főszereplőt (bocsánat!, ki itt a főszereplő?, megmondaná valaki? Sachs? Walther? Éva?), hanem a legfontosabb mellékszereplőt, aki ezen az előadáson

jutalomjátékszerűen hatalmasat alakított mind énekesei, mind színészi teljesítményével. Bécs és Berlin kedvence, a kiváló dán bariton, *Bo Skovhus* idén márciusban egyszer már szerepelt a Müpában: Richard Strauss *Capriccio*jának egyik fontos szerepét, a grófot énekelte a Kocsis Zoltán által betanított és vezényelt kitűnő előadásban. Akkor is nagyon jó volt, de hogy milyen klasszis, azt most mutatta meg. Figuráját persze a rendező is nagyon kitalálta – de ahogy Skovhus mindezt megvalósította! Beckmessere – mert róla van szó – egyszerre volt nevetető gúnyrajz a kisszerű tehetségtelenségről és becstelenségről s ugyanakkor egy végtelenül szánalomra méltó emberi lény fájdalmasan részvételi portréja is. Magasiskola.

Fiatal Sachsunk volt, de a brit bariton *James Rutherford*, a szerep 2010-es és 2011-es bayreuthi alakítója, játékának bölcs megállapodottságával éppúgy hozta a filozófusalkatú suszter korát, mint ahogyan beosztó vokális erőgazdálkodásával képes volt bírni a három felvonás e szerepben igencsak nagy terhelését. (És valószínűleg csak ez a konfiguráció életképes: Sachsot *viszonylag* fiatal művészeknek kell énekelnie, mert ha idősebben vállalja a szót, vokálisan összeomlik a darab végére.) A budapesti Hans Sachs fizikumát tekintve is ideális volt a szerepre, középmagas, kissé testes, de nem kövér, tiszteletet parancsoló és emberi jóságot sugárzó személyiség – mint ahogy a 2007 óta bayreuthi feladatokat kapó *Klaus Florian Vogt* is ideális Walther. Nemcsak sudár termete, vállára omló szőke haja és délceg tartása teszi hiteles lovaggá, de teherbíró és fényesen csengő orgánuma is. Akadt, aki úgy vélte, ez a hang a harmadik felvonásra elfáradt – én nem tapasztaltam ennek jeleit. Vogt jól érzékeltette az ifjú frank dalnok személyiségének türelemből-tudásvágyból és lázadó dacból összegyúrt ambivalenciáját is, hasonlóképpen sikerült *Anette Daschnak* (már szinte mondanom sem kell: 2010 óta ő is honos bayreuthi, ezúttal Elzaként) elhítnie velünk, hogy Éva egyszerre ártatlan kislány és férfiakat csábítani-manipulálni képes, felnőtt nő. Kitűnő hanganyagot hozott ő is a produkcióba. Magdalénaként a komikus karakteralakítás fontos kiegészítő tónusaival szolgált *Gudrun Pelker*, választottja, Dávid szerepében könnyű, világos tenorjával és játékkultúrájával egyként megörvendeztetett *Uwe Stickert*. Az előadás Pognere, *Eric F. Halvfanson* ismét egy nagyszerű kvalitású hang, erős, telt, gazdag – a vokális teljesítmény éppúgy hozzájárult Éva apjának szoborszerű portréjához, mint a színész patriarchális méltóságú alakítása. A mesterek kisebb szerepeiben *William Saetre*, *Blaszó Domonkos*, *Sebestyén Miklós*, *Horváth István*, *Csapó József*, *Lars-Oliver Rühl*, *Piotr Prochera*, *Cserhalmi Ferenc* és *Nagy Zoltán* lépett színpadra, éjjeliőrként *Pintér Dömötört* láttuk-hallottuk – valamennyien méltó teljesítménnyel fokozták az egyéni csúcsoakat is felmutató, de ensemble-produkcióként is figyelemre méltó előadás sikerét.

A végére hagytam azt, aki mindent egybefoglaló és irányító jelenlétével a produkció szellemiségeért szavatolt: *Fischer Ádám* teljes komplexitásában mutatta fel a *Mesterdalnokok* partitúráját. Vezénylése nyomán átérezhettük a mű filozófiai bonyolultságát, esztétikaitanulmány-jellegét éppúgy, mint a zene természetes öserejét, magasrendű kontrapunktikus szerkezetét és szublimált népiességét. Pálcája alatt a *Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara* nagy hangzásigénnyel és rendkívüli technikai színvonalon játszott, a *Rádiókórus* és a *Nemzeti Énekkar* (karigazgatók: *Somos Csaba*, *Antal Mátyás*) telt zengéssel, tisztán énekeltek. Kivételes ihletettséggű, imponálóan magas színvonalú előadás jött létre, melyet a közönség a nagy teljesítményeknek kijáró lelkesedéssel ünnepelt.

Richard Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok – Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2013. június 8. Rendező: Michael Schulz, karmester: Fischer Ádám.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Csengery Kristóf: Égszakadás, földindulás (Richard Wagner: Trisztán és Izolda. Budapesti Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2010. május 29. Rendező Parditka Magdolna, Szemerédy Alexandra, karmester Fischer Ádám.)** Anélkül, hogy erre előzőleg felkészítették volna, a gyanútlan operabarát (ha...
2. **Csengery Kristóf: Sztárhäuser (Richard Wagner: Tannhäuser. Művészetek Palotája, Budapesti Wagner Napok. Rendezte Matthias Oldag, vezényelt Fischer Ádám.)** Nem sokkal az idei Budapesti Wagner Napok kezdete előtt nyugtalanul...
3. **Fáy Miklós: Hideg, sötét (Wagner: Lohengrin – opera három felvonásban. Rendezte Marton László, karmester Fischer Ádám. Budapesti Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2011. június 9.)** A Budapesti Wagner Napok tavaszi rendezvénysorozata az utóbbi években (nyilván...
4. **Csengery Kristóf: Szó, zene, kép (Kocsis Zoltán Debussy-sorozata, 5. és 6. rész – Művészetek Palotája, Fesztivál Színház, 2013. február 23. és május 11.)** Az utóbbi időben többször is jártam olyan zenei eseményeken, melyeken...
5. **Csengery Kristóf: Fassung erster Hand? (Richard Wagner: A bolygó Hollandi. Az opera 1841-es, párizsi ősváltozata. Magyar Állami Operaház. Rendező Szikora János.)** Zenei maratonok divatját éli a világ. A legkülönfélébb stílusok, életművek...

Cimkék: **Csengery Kristóf**